

Raad van Kerken Zeeland

HANDREIKING VOOR DE KERKEN HERDENKING 150 JAAR AFSCHAFFING SLAVERNIJ

STICHTING
MONUMENT

MIDDELBURG

Zondag 30 juni 2013

Handreiking voor de liturgie bij de herdenking 150 afschaffing slavernij

Inhoud:	pagina:
Voorwoord	3
Inleiding en achtergronden	4
Liturgie suggestie en preekschets	8
Gedichten	14
Verhaal en kleurplaten voor kinderen	16
Suggesties voor jongeren	24
Toelichting bij het Zeeuws slavernijmonument in Middelburg	26
Informatieve websites	27

Contact en informatie:

Raad van Kerken Middelburg, J. Versteeg; e-mail: hanjanv@zeelandnet.nl

Provinciale Raad van Kerken en Raad van Kerken Vlissingen,

C.W.A. Betram; e-mail: cwabetram@zeelandnet.nl

Stichting Monument Middelburg, S.E.C.Steglich; e-mail: annsieg@kpnplanet.nl

Voorwoord

De Raad van Kerken Middelburg en Vlissingen vragen kerken in Zeeland om in hun diensten in het weekend van 30 juni aanstaande stil te staan bij het feit dat het op 1 juli 150 jaar geleden is dat Nederland de slavernij in Suriname en de Nederlandse Antillen afschafte. Op 1 juli 1863 kwam een einde aan de wettelijke legitimering om mensen tot lijfeigene te maken, maar meer dan 250 jaar trans-Atlantische slavenhandel trekt sporen in de samenleving tot op vandaag.

Over het herdenken van gebeurtenissen uit het verleden valt veel te zeggen. Moeten we op deze wijze de geschiedenis levend houden? Veel meer is de vraag of het zwijgen over het verleden ook daadwerkelijk betekent dat het verleden het zwijgen kan worden opgelegd. Nogal wat nakomelingen van de slaven nemen een houding aan van 'natuurlijk is het kwalijk dat de Nederlanders een rol hebben gespeeld bij de slavernij, maar we nemen het hen niet openlijk kwalijk'. Waarom is dat benoemen van een fout verleden zo belangrijk? 'Het is zowel voor daders als voor slachtoffers niet goed als je je in stilzwijgen schaamt voor je verleden', meent Age Kramer, algemeen secretaris van het Zeister Zendings genootschap (ZZg). Pas als men het verleden in reële woorden benoemt, kan er zoiets zijn als reiniging komen en kan men in een viering op symbolische wijze aan de gevoelens uitdrukking geven. 'Hopelijk zal het lukken om in gesprek met de Surinamers die nu in Nederland leven een vorm te vinden om te luisteren naar ervaringen van pijn', aldus Age Kramer, 'om zo wellicht een eerste voorzichtige centimeter af te leggen op een lang pad van verzoening'.

De provincie Zeeland speelde een actieve rol in de slavenhandel. Natuurlijk zijn er ook veel Zeeuwen die zich niet hebben verrijkt met de slavernij en ook die zelf in armoedige omstandigheden moesten leven. Het is ook zeer de vraag of de schuldvraag een geschikt motief is om het slavernijverleden te herdenken. Wij zijn van mening dat het feit dat de geschiedenis vandaag de dag doorwerkt in de menselijke verhoudingen binnen Nederland en Zeeland en dat uitbuiting, mensenhandel en slavernij ook anno 2013 de wereld nog niet uit zijn, motieven zijn om 1 juli te herdenken. Het verleden ligt vast, de toekomst kunnen we samen vorm geven.

Om kerken in Zeeland behulpzaam te zijn bij deze herdenking, heeft een werkgroep van vertegenwoordigers van Stichting Monument Middelburg en de Raad van Kerken van Vlissingen en Middelburg een digitale handreiking samengesteld. Wij sluiten in deze handreiking aan bij het oecumenisch leesrooster voor 30 juni 2013.

In de handreiking vindt u naast achtergrond informatie, liturgie suggesties, een preekschets en materiaal voor kinderen en jongeren. Wij hopen dat deze informatie voor u aanleiding is om op 30 juni stil te staan bij 150 jaar afschaffing van de slavernij.

Namens de werkgroep,

Lucia Hamelink-Menig en Siegfried Steglich, Stichting Monument Middelburg
Carel Betram, Raad van Kerken Vlissingen, Provinciale Raad van Kerken Zeeland
Johan Beijer en Jan Versteeg, Raad van Kerken Middelburg
Anneloes Steglich-Lentz, gemeente adviseur PKN, classis Walcheren

Inleiding

In een tijdsbestek van zo'n 250 jaar, tot in het begin van de negentiende eeuw, zijn twaalf tot 20 miljoen mensen onder menonterende omstandigheden uit Afrika gehaald en naar andere continenten gebracht. Deze trans-Atlantische slavenhandel heeft diepe sporen nagelaten in de wereldgeschiedenis en in intermenselijke verhoudingen. Ook Holland en Zeeland speelden hun rol. Niet voor niets leven vandaag de dag nog honderdduizenden mensen in Nederland, afkomstig uit Suriname en de Nederlandse Antillen, van wie voorouders de voorouders in slavernij geboren zijn.

Op 1 juli 1863 werd door Nederland de slavernij in haar 'koloniën in de West' afgeschaft. Daarmee werd een einde gemaakt aan een politiek gelegitimeerd systeem waarbij mensen gekocht, verkocht en tot bezit van anderen gemaakt konden worden. Maar de geschiedenis van eeuwen was daarmee niet zomaar uit te wissen en werkt tot vandaag de dag door in economische verhoudingen. In het straatbeeld van steden waar monumentale gebouwen als stille getuigen het verleden levend houden. In de beeldvorming tussen rassen en volken en in het zelfbeeld van mensen.

Slavernij van alle tijden..

Lang voor de Transatlantische slavernij begon, was er al slavernij, ook in Europa, met name in het mediterrane gebied. Het Romeinse rijk was gebaseerd op slavenarbeid. Maar noch in Afrika noch in Europa was slavernij gebaseerd op raciale afkomst.

Italiaanse handelaren verkopen omstreeks de jaren 1100 - 1400 christenen als slaven aan moslims in Egypte en Syrië. In eerste instantie verkopen zij de Slavische inwoners van de Dalmatische kust aan de moslims. De etnische afleiding van deze bevolkingsgroep in het Latijn, *sclavus* = Slavisch, ligt aan de basis van het woord slaaf zoals we dat kennen in andere Europese talen: *esclave* in het Frans; *esclavo* in het Spaans, *slave* in het Engels, *sklave* in het Duits, slaaf in het Nederlands.

Opmerkelijk is dat in het Hebreeuws, het Grieks en in het Latijn, het woord slaaf geen etnische connotatie heeft (*ebed[1]*, *doulos*, *servus*). Pas nadat de Portugezen vanaf omstreeks 1444 zwarte Afrikanen tot slaaf maakten en naar gebieden rond de Zwarte en Kaspische zee en na 1492 naar de Nieuwe Wereld vervoerden, wordt het woord slaaf gelijk gesteld aan mensen met een zwarte huidkleur. Die connotatie is dus van de moderne tijd, een modern verschijnsel die men in de oudheid niet kent. Vanaf 1500 brengen Europeanen alleen Afrikanen in slavernij (raciale slavernij). Dit betekent dat de dehumanisering, vernedering en beestachtigheid die universeel geassocieerd worden met 'chattel slavery' (bezitsslavernij) gekoppeld wordt aan het zwart zijn. De denigrerende stereotypen en afschuwelijke vooroordelen over Afrikanen en zwarte mensen, die aan de basis liggen van het witte racisme, vinden hier hun oorsprong. (zie voor meer informatie <http://www.ninsee.nl/Nederlands-slavernijverleden>) De slaven waren ooit vrije mensen, met ouders, broers en zusters, kinderen en geliefden. Vrije mensen die gevangen genomen werden, verkocht in ruil voor stoffen, geweren, en snuisterijen, zoals kraaltjes.

Slavenhandel

De wereldkaart is sedert de tijd dat Cristoforo Colombo (Christoffel Columbus) terugkeerde in Spanje van een missie om een kortere route naar Indië te vinden, ingrijpend veranderd. Volkeren zijn verdwenen en andere, nieuwe landen zijn ontstaan met veelal een geschakeerde bevolking. Zo wordt Suriname een voorbeeld genoemd voor de wereld omdat daar zoveel etniciteiten vreedzaam met elkaar wonen op hetzelfde grondgebied. Het illustreert de ingrijpende veranderingen die in de wereld plaatsvonden in een periode waarin de Europese expansie leidde tot opbloei van handel, nijverheid, wetenschap, kunst en architectuur. Het is evident dat die ontwikkelingen in verband gebracht worden met de slavernij-economie, die eveneens in die periode ook haar hoogtepunt bereikte. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden speelt in de 17e en 18e eeuw een actieve rol in de slavenhandel. Ook Zeeland en de Zeeuwen zijn actief betrokken bij deze handel. De West-Indische Compagnie en de Middelburgsche Commercie Compagnie ondernemen vanuit Zeeland

De rol van kerk en theologie.

“Er zijn geen Joden of Grieken, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus” (Galaten 3:28, NBV). Hoewel met name het Nieuwe Testament heldere uitspraken doet over het voortbestaan van slavernij heeft theologie een dubieuze rol gespeeld in de maatschappelijke acceptatie van het fenomeen slavenhandel. Er was twijfel over de gelijkwaardigheid van rassen. Het verhaal Noach werd aangegrepen om Afrikanen als nakomelingen van Cham, als verderfelijke weg te zetten, als hadden zij hun lot over zichzelf uitgeroepen. Maar er waren ook predikanten die zich onmiskenbaar uitspraken tegen slavernij zoals ds Bernardus Smytegelt (1665-1739) die in één van zijn preken verkondigde:

"Eerst kunnen wy grove dieverye begaan met eenen mensch te steelen. Dat soort van dievery wort begaan in den slaafhandel: die eenen mensche steelt, zeyd God, zal zeekerlyk gedood worden. Is dat niet droevig: daar hebben de Christenen eene negotie van gemaakt. Ach! mogten die menschen die zoo verkogt, vervoert, en dikwijls daarom vermoert worden eens spreken; zouden ze niet zeggen als eertyds Joseph; ik ben dieffelyk ontstolen uit myn land?"

De praktijk was dat economisch belang het won van de ethiek en dat kerken zich nooit actief verzet hebben tegen de praktijk van slavenhandel. Ook in de koloniën zelf was de verhouding tot de tot slaaf gemaakten ambivalent. Van de Rooms katholieke kerk in Paramaribo is bekend dat zij zelf er zo'n 17 slaven op na hield. In de Hervormde kerk mocht een kind geboren uit een verhouding tussen zwart en blank niet in de kerkdienst gedoopt worden maar uitsluitend achter de kansel. Ook de Evangelische Broedergemeente (de Hernhutters) die actief zending bedreef onder tot slaaf gemaakte mensen in Suriname ontplooiden geen initiatieven om mensen te bevrijden. Dit om de rust niet te verstoren. Bevrijding van slavernij van de zonde, dus de vergeestelijking van de boodschap uit het Evangelie, voerde theologisch de boventoon. (bron: Benjamin Bosch, De houding van de kerken in Suriname ten opzichte van slaven en de slavernij 1683-1769)

reizen naar West-Afrika om slaven te kopen. De slaven worden naar Zuid-Amerika gebracht om te werken op plantages. Afhankelijk van de afmetingen kunnen per schip 100 tot 500 slaven worden vervoerd. In werkelijkheid worden er vaak veel meer slaven meegenomen.

Het grootste aantal door Nederland vervoerde slaven gebeurt met een Amsterdams WIC-schip: 952, waarvan er uiteindelijk 853 worden verkocht. Het kleinste aantal slaven dat vervoerd wordt is met een schip van de MCC, namelijk 67. Hiervan overlijden er 22 tijdens de reis.

Vanuit Zuid-Amerika keren de schepen met handelswaaren weer terug naar Nederland. Deze reizen worden driehoeksreizen genoemd.

Een grote rol in de handel in goederen uit de slavernij-economie speelde de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC). Veel herenhuizen in de binnenstad van Middelburg zijn gebouwd met winsten uit deze handel. De MCC was voor die tijd een groot bedrijf. Misschien te vergelijken met een Shell of Ahold concern van tegenwoordig. Het slavernijmonument op de Balans staat op een plek tegenover het gebouw van het Centraal Bureau voor de Kunst (CBK) dat eertijds een van de pakhuizen was van de MCC. In het gebouw Sint Joris Doelen was het kantoor van dit bedrijf gevestigd. (zie voor meer informatie over de Zeeuwse betrokkenheid bij de slavenhandel:

http://www.geschiedeniszeeland.nl/tab_themas/themas/slavernij/

1 juli 1863

Kaapvaart en slavenhandel waren bij wet geregeld. Zowel in Afrika, als tijdens de reis en op de plantages was er verzet van de tot slaaf gemaakten. Opstanden van slaven en Marrons (degenen die ontsnapt waren en een bestaan in vrijheid wisten op te bouwen) werden met harde hand neergeslagen. Speciale legereenheden moesten de plantages beschermen tegen dit verzet. Maar ook in Europa groeide het verzet tegen de slavernij als immoreel systeem. Het abolitionisme werd met name in Engeland een grote beweging. Toch waren het vooral economische motieven die leidden tot uiteindelijke afschaffing van de slavernij.

Door de economische recessie van 1773 was er een neergang van de gehele koopvaardij en daaronder ook de slavenhandel. In 1814 werd de slavenhandel door Nederland verboden. Toch duurde het nog tot 1 juli 1863 voor dat Nederland, als een van de laatste Europese landen, een einde maakte aan slavernij in Suriname en op de Nederlandse Antillen.

De afschaffing betekende niet onmiddellijke vrijheid voor de slaven. Zij bleven verplicht nog 10 jaar voor hun meester te werken, zij het nu tegen een geringe vergoeding.

1 juli is met name in Suriname een feestdag. Op Curaçao wordt op 17 augustus een belangrijke herdenkingsdag. Op 17 augustus 1795 begon op Plantage Knip een grote opstand die zich onder de aanvoering van Tula en Carpata uitbreide

naar andere plantages. De dag wordt aangemerkt als het begin van de moeizame emancipatie van het volk. De drie belangrijkste aanvoerders van de opstand werden op gruwelijke wijze geëxecuteerd. Op de plaats van executie aan de zuidkust van Curaçao staat nu een slavernij monument.

Gedeelde geschiedenis

De geschiedenis van slavernij is een gedeelde geschiedenis. Vanaf de zeventiende eeuw werden Europa, Afrika en de Amerika's (het Caraïbische gebied) op structurele wijze met elkaar verbonden en vanaf dat moment is de wereld ingrijpend veranderd. De slavenhandel was de grootste gedwongen migratie van mensen van het ene continent naar het andere in de geschiedenis.

Onderdrukking en uitbuiting tasten het zelfbeeld van mensen aan. Nakomelingen van tot slaaf gemaakte voorouders worstelen meer dan anderen met gevoelens van minderwaardigheid. Gevoelens die door ervaringen met discriminatie en uitsluiting binnen de Nederlandse samenleving versterkt zijn. Boosheid over het onrecht dat hun identiteit ten diepste toe is aangetast maakt dat sommigen zich sterk maken om herstelbetalingen of tenminste een schuldbekentenis door de Nederlandse overheid. Blanke Nederlanders zijn zich zelden bewust van de ethnocentristische manier van denken die maakt dat men zich onbewust superieur opstelt ten opzichte van mensen met een andere huidskleur. Een opstelling die haar bakermat heeft in de geschiedenis van economische superioriteit in de wereld. Gelukkig zien we ook dat geleidelijk Caribische Nederlanders en Surinamers zich ontworstelen aan achterstanden. In de sport (bijvoorbeeld voetbal) hebben mensen als Nellie Cooman, Ruud Gullit, Frank Rijkaard, Aron Winter en vele anderen hun sporen verdiend. Cabaretiers zoals Jandino, Jörgen Rayman, Roué Verveer en Jetty Mathurin weten met hun humor de kloof te overbruggen die mensen scheidt. Maar ook op politiek vlak is steeds vaker de stem te horen van 'zwarte' Nederlanders, denk bijvoorbeeld aan politici zoals Kathleen Ferrier (CDA), John Leerdam (PvdA) en Cynthia Ortega (CU).

Slavernij anno 2013

Stichting Monument Middelburg vraagt aandacht voor het Zeeuws slavernij verleden. Niet om genoegdoening, om herstelbetaling of schuldbekekenissen; maar om aandacht te vragen voor de wijze waarop de geschiedenis in de intermenselijke verhoudingen vandaag de dag doorwerkt. Door het verdiepen van kennis over de geschiedenis en intensievere kennismaking met persoonlijke verhalen zullen vooroordelen, die nu vaak als muren tussen mensen staan, kunnen worden afgebroken.

Maar de aandacht voor slavernij anno 2013 betekent meer. Want nog altijd bestaat mensenhandel. Schattingen zijn dat wereldwijd vandaag nog zo'n 100 miljoen mensen gedwongen arbeid verrichten. Vrouwen en kinderen worden gedwongen in de seksindustrie te werken. Kinderen werken als slaaf in steengroeven en in de tapijtindustrie in India of op cacao plantages in Ivoorkust.

Kindsoldaten zijn een ander voorbeeld van moderne slavernij. In Niger bijvoorbeeld worden jonge meisjes vaak verhandeld om in de huishouding te gaan werken, veelal gedwongen met prostitutie werk. Slavernij heeft in die landen altijd te maken met armoede. Ouders verkopen een kind of geven een kind weg uit wanhoop omdat er niet te eten is. Het bestrijden van moderne vormen van slavernij is dan ook onlosmakelijk gekoppeld aan het bestrijden van armoede wereldwijd.

Met de jaarlijkse herdenking van het slavernij verleden slaat Stichting Monument Middelburg een brug om aandacht te vragen voor de gevolgen van slavernij uit het verleden en nu. "We zijn het aan onze voorouders die tot slaaf gemaakt werden verplicht. Hen gedenken betekent ons te verzetten tegen elke vorm van slavernij, in ons zelf, in onze samenleving, wereldwijd!"

Wilt u na het lezen van deze inleiding meer weten?

Op de website van het Zeeuws Archief is een uitvoerige literatuurlijst te vinden.

<http://www.zeeuwsarchief.nl/educatie-en-exposities/werkstukken/het-zeeuwse-slavernijverleden>

Liturgie suggestie zondag 30 juni 2013 'Bevrijd op weg'

Informatie voorafgaande aan de viering

Op 1 juli 1863, 150 jaar geleden, werd in de Nederlandse Koloniën de slavernij afgeschaft. Daarmee kwam een einde aan een periode van 250 jaar waarin vele duizenden mensen onvrijwillig van Afrika naar de voormalige koloniën verscheept werden om daar gedwongen en onbetaalde arbeid te verrichten.

Geschiedenis die haar sporen ook vandaag nog trekt in het leven van mensen en volken. De Provincie Zeeland speelde een belangrijke rol in de slavenhandel en ook de kerken lieten zich niet onbetuigd. Theologie werd ingezet om slavernij te vergoelijken, zowel als om deze te bestrijden. Veelal werd echter vooral de ogen gesloten en zwijgend toegezien hoe het doel: eigen economisch gewin, ten koste ging van rechtvaardigheid. Reden om vandaag in deze kerkdienst de afschaffing van slavernij te gedenken.

Lucas 9: 51-62 en I Koningen 19: 19-21 met het oog op de herdenking van de slavernij

door ds. J.B. Beijer

De gedeelten zijn gekozen, omdat ze op het klassieke leesrooster staan.

Bij Lucas 9: 51-62

- Lucas 9: 51-62 is het begin van het grote reisverhaal waarin verteld wordt dat Jezus optrekt naar Jeruzalem, Lucas 9: 51-19:28. Jezus is steeds al onderweg door het Joodse land, maar het doel wordt nu nadrukkelijk Jeruzalem. Ons bijbelgedeelte is het begin van het grote middendeel van het Lucas-evangelie.
- Lucas 9: 51: Openingszin. *En het geschiedt als de dagen van zijn opnemering in vervulling gaan dat hij zijn aanschijn strak er op richt om verder te gaan naar Jeruzalem.* (Naardense bijbelvertaling). *De dagen van zijn opnemering:* zijn sterven, maar ook zijn verhoging of hemelvaart. Door het lijden heen tot heerlijkheid. *Zijn aangezicht strak er op richt:* hij maakte zich er hard voor. Denk aan de lijdende dienstknecht uit Jesaja 50: 7 die zijn gelaat hard maakte: hij ging het lijden niet uit de weg.
- Lucas 9: 52-56: Afwijzing. Jezus trekt door het Samaritaanse land (het thema van de universaliteit bij Lucas), maar omdat Jezus naar Jeruzalem reist, willen Samaritanen in een bepaald dorp Hem niet ontvangen. In het lucaanse dubbelwerk is afwijzing echter altijd een motief voor het verder gaan van de verkondiging (vergelijk de afwijzing in de synagoge van Nazaret (4: 16-30) aan het begin van Jezus werkzaamheid in Galilea. Vuur uit de hemel blijkt niet het gepaste antwoord. In plaats daarvan gaan ze verder naar een ander dorp.
- Lucas 9: 57-62: Het volgen van de Mensenzoon. Voordat Jezus de tweeënzeventig uitzendt, gaat het drie keer over het volgen. De eerste keer wil iemand Jezus volgen *waarheen u ook gaat!* (9: 57). In het antwoord benadrukt Jezus de thuisloze situatie van de Mensenzoon, dit in tegenstelling tot de vossen en de vogels. Jezus volgen betekent de comfortzone verlaten. Vervolgens vraagt Jezus zelf aan iemand Hem te volgen, maar deze wil eerst zijn vader begraven. Is diens vader al gestorven of is zijn dood aanstaande? Het begraven van doden geldt als een religieuze plicht. Maar: *Laat het aan de doden over hun doden te begraven* (9: 60). Er geldt op dit moment een andere prioriteit, namelijk om het koningschap van God te verkondigen in woord en daad. Het derde gesprek ligt in dezelfde lijn: *maar vergun mij eerst afscheid te nemen van wie tot mijn huis behoren!* (10: 61) Dit doet denken aan het gesprek tussen Elisa die ook eerst afscheid wil nemen van zijn familie wanneer hij door Elia de profetenmantel omgeworpen krijgt. Elia zegt dan: *ga heen, keer terug, want wat heb ik je gedaan?* (I Koningen 19: 20) Of Elisa inderdaad naar zijn

familie gegaan is, wordt echter in het midden gelaten. Jezus gebruikt in zijn antwoord het beeld van de ploeger die niet omziet naar wat achter hem ligt. Ook hier de nadruk op een andere prioriteit. Er is een gevoel van urgentie: waar komt het op aan en hoe scherp zijn we in waarnemen van onze tijd?

Stippelijnen naar de herdenking van de slavernij

- Jezus reist naar Jeruzalem. Dit zinspeelt al op zijn lijden. Hij is niet welkom in bepaald dorp. De Mensenzoon zelf is thuisloos. Zo is de slavernij een geschiedenis van lijden, vervreemding en onrecht. Daarin heeft Jezus gedeeld.
- Reizen is onder meer het vertrouwd loslaten: Kijk niet naar achteren, maar naar voren! Er zit in dit gedeelte urgentie. Er gelden andere prioriteiten dan de bekende. Er worden altijd wel prioriteiten gesteld die toch niet de ware zijn of misschien zelfs valse prioriteiten blijken zijn. Waar komt het in onze tijd op aan? Die vraag van het evangelie was ook in de tijd van de slavenhandel of hij gehoord werd of niet. Die vraag wordt aan ons gesteld met het oog op onze eigen tijd.
- Daarbij is de uiteindelijke werkelijkheid het koninkrijk van God: *Vrede voor dit huis!* (10: 5) Bevrijd op weg!

Openingsgebed

Gij die ons troostend nabij bent
met uw Woord van liefde
prent ons in het hart
het beeld van Jezus, uw Zoon.
Laat uw koninkrijk komen
waarin mensen en volken
bevrijdend met elkaar omgaan
en bekommerd zijn om elkaars geluk.

Suggesties voor liederen:

Er is gezocht naar liederen die aansluiten bij de lezingen en bij het thema slavernij. Daarbij is gebruik gemaakt van de volgende liedbundels:

*Liedboek voor de Kerken (LvdK),
Gezangboek voor de Evangelische Broedergemeente (EBG),
Gezangboek van de Oud-Katholieke Kerk (OKG),
Zingt Jubilate (ZJ),
Randstadbundel (RB),
Zingend Geloven (ZG1, 2, 3, 4),
Evangelisch Liedboek (ELB)
Tussentijds(T)
Opwekkingsliederen (Opw.)*

- Een mens te zijn op aarde (LvdK-489, GvL-432, EBG-505 (a); OKG-608, ZJ-306 (b); RB-261 (c))
- Christus, wees geprezen (LvdK – 485)
- In Christus is nog west nog oost (Tussentijds 209; of LvdK-308, EBG-359)
- Samen op de aarde (Tussentijds 210, OKG-837, ZG2-157)
- Waar God de heer zijn schreden zet (lvk 305)

- We shall overcome (ELB 505)
- Jezus ga ons voor (LVK 442//EBG)
- Het lied van de vrijheid (W.Barnhard, randstadbundel 403)
- Jeruzalem, mijn vaderstad (LvK 265: 1,2,4, 19,20,21)
- Geef vrede, Heer, geef vrede (LvK 285)
- Wees stil voor het aangezicht van God (Opw 464)
- Zwart heet wit en goed heet slecht (ZG 209)
- God roept ons broeders (LvK 474)
- Vrede van God (Opw 602)
- Breng ons daar (Zingenderwijs 11, zie onderstaand)
- Kumbaya (zie onderstaand)

Bij de Psalmen kan gedacht worden aan:

- Psalm 4
- Psalm 11
- Psalm 25 met name vers 2,3,9,10
- Psalm 81 Jubelt God ter eer 1,4 ,8, 11
- Psalm 107 1,2,4

Breng ons daar (zingenderwijs 11)

Breng ons daar

tekst: Jan van Opbergen
muziek: 1688/Herrnhut ca. 1740

1. Breng ons daar waar men - sen le - ven,
wach - tend op een woord van hoop.
Doe ons de - len, doe ons ge - ven,
in uw Geest zijn wij ge - doopt.
Laat uw Naam ons le - ven wor - den
ro - de draad in ons be - staan,
an - ker - vast van - daag en mor - gen,
kracht en moed om door te gaan.

2. Breng ons daar waar mensen wonen,
geef hen bij elkaar een thuis,
waar ze liefde mogen tonen,
samen delen last en kruis.
Breng ons daar waar in de stilte,
brood gebroken wordt, gedeeld,
waar uw Geest, door alle kilte,
breekt en zalf en harten heelt.

Kum Ba Yah

Traditional Bible Song

Adagio

Piano

mp

1 2 4

Kum ba yah, my Lord, Kum ba yah, Kum ba

1
3
5

yah, my Lord, Kum ba yah; Kum ba

yah, my Lord, Kum ba yah O Lord,

Kum ba yah.

Dankgebed en voorbeden

De voorbeden worden afgewisseld met het zingen van Kumbaya of in het Nederlands: Hoor ons bidden Heer.

Heer onze God wij danken u voor uw Woord
Bevrijd van elke vorm van slavernij
roept U ons om in beweging te komen
in het licht van Uw Koninkrijk.
Wij danken U dat wij als kinderen van dat licht
U mogen volgen in het vertrouwen dat
recht en gerechtigheid,
dat liefde en vrede
voor ons uit gaan.
Geef ons lef om los te laten
wat ons bindt aan alles wat on – vrij maakt
Als eigen belang en angst voor verlies van welvaart onze keuzes bepalen,
maak ons dan vrij.

Kumbaya, my Lord, kumbaya;
Kumbaya, my Lord, kumbaya;
Kumbaya, my Lord, kumbaya;
Oh, Lord, kumbaya.

Vandaag gedenken wij dat 150 jaar geleden de Nederlandse regering besloot een einde te maken aan de slavernij in Suriname, Curacao, Aruba, Bonaire, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten. Daarmee kwam een einde aan een periode van 250 jaar waarin mensen uit Afrika tot slaaf gemaakt, in onvrijheid moesten leven. Wij beseffen God dat de geschiedenis niet ongedaan gemaakt kan worden anders dan dat wij berouw hebben en leren van gemaakte fouten. Geef dat wij ons inzetten om elke vorm van slavernij in de wereld uit te bannen. Kumbaya ...

God wees bij allen in wie slavernij sporen heeft nagelaten, alle na zaten van tot slaafgemaakte mensen. Bevrijd hen van de pijn van het verleden, dat zij zich niet schamen voor wat hen is aangedaan maar vrije mensen zijn met geloof in eigen kracht.
Bevrijd ons van de angst voor elkaar.
Dat wij met open ogen en oren en een uitgestoken hand elkaar tegemoet treden zodat wij vooroordelen te boven komen en elke vorm van racisme en discriminatie uit bannen.
Bevrijd ons van het denken en spreken in termen van wij en zij in het besef dat uw liefde geen mens buitensluit. Kumbaya...

Wij bidden U voor allen die vandaag de dag tot nog slaaf gemaakt worden. Wij denken aan al die kinderen die uitgebuit worden en om veel te jonge leeftijd moeten werken, voor kinderen en vrouwen die verkocht worden als seksslaven, voor mensen die ten prooi vallen aan mensen handelaren. Wij bidden u om recht en gerechtigheid voor allen. Kumbaya...

Voor allen die zich zelf tot slaaf maken, verslaafd aan arbeid, aan sigaretten, aan drugs of medicijnen, aan alcohol of gokken, aan alles wat te veel en daarom ongezond is
Wij bidden u voor allen gevangen zijn in de greep van angst en verdriet om ziekte en dood.
Heer dat wij mogen beseffen dat wij in alles gedragen blijven in Uw liefde. Kumbaya.

Zo bidden wij samen: het oecumenisch Onze Vader of het Onze Vader in de NB vertaling.

Onze Vader die in de hemel zijt,
Uw naam worde geheiligd.
Uw koninkrijk kome.
Uw wil geschiede, op aarde zoals in de hemel.
Geef ons heden ons dagelijks brood.
En vergeef ons onze schulden
zoals ook wij onze schuldenaars vergeven.
En leid ons niet in verzoeking,
maar verlos ons van de boze.
Want van U is het koninkrijk
en de kracht en de heerlijkheid
in eeuwigheid. Amen.

Of

Onze Vader in de hemel,
laat uw naam geheiligd worden,
laat uw koninkrijk komen
en uw wil gedaan worden
op aarde zoals in de hemel.
Geef ons vandaag het brood
dat wij nodig hebben.
Vergeef ons onze schulden,
zoals ook wij hebben vergeven
wie ons iets schuldig was.
En breng ons niet in beproeving,
maar red ons uit de greep van het kwaad.
[Want aan u behoort het koningschap,
de macht en de majesteit tot in eeuwigheid.]
Amen.

Een andere suggestie voor voorbeden is het

Coventry gebed voor vrede en verzoening

Iedereen heeft gezondigd en ontbeert de nabijheid van God.
(Romeinen 3:23)

De haat die scheiding brengt tussen volken, rassen, klassen, religies en culturen Heer, vergeef het.

Het begerig verlangen dat mensen en volken drijft naar het bezit van wat hen niet toebehoort
Heer, vergeef het.

De hebzucht, die de arbeid van mensen uitbuit en de aarde verwoest
Heer, vergeef het.

Onze afgunst op het welzijn en geluk van anderen
Heer, vergeef het.

Onze onverschilligheid ten opzichte van het lijden van ontheemden en vluchtelingen
Heer, vergeef het.

De begeerte, die de lichamen van mannen, vrouwen en kinderen voor onwaardige doeleinden misbruikt
Heer, vergeef het.

De hoogmoed, die ons ertoe brengt op onszelf te vertrouwen en niet op U
Heer, vergeef het.

Wees goed voor elkaar en vol medeleven; vergeef elkaar zoals God u in Christus vergeven heeft.
(Efeze 4:32)

Gedichten

waarvan er wellicht één te gebruiken is voor de kerkdienst.

Rust

verstoor mijn denken niet op dit moment
en roep mij niet om waar dan ook te kijken
vandaag drijft mijn hart mij te gaan
tot aan een stille kreek, ver weg.
zeg niet dat ik alleen maar weg wil lopen
omdat ik bang zou zijn voor strijd en pijn
maar het rumoer van mensen dringt zo om mij heen,
wat moet ik doen? mijn bloed wil ademen
daar, aan de kreek, zal ik een droomland zien
waar alles zoeter is dan hier
en schrikverhalen mij niet verontrusten.
als ik teruggekeerd ben, zal ik misschien
een beetje beter mens geworden zijn
die weet te lachen, slaag weet te verdragen.

Trefosa 1957(vertaald uit het Sranan Tongo: oorspronkelijke titel: Bro)

Wan bon

Wan bon
Wan bon
someni wiwiri
wan bon.
Wan liba
someni kiki
ala e go wan se.
Wan ede
someni prakseri
prakseri pe wan bun mu de.

Wan Gado
someni fasi tu anbegi
ma wan Papa.
Wan Sranan
someni wiwiri
someni skin
someni tongo
wan pipel.

Door: R. Dobru 1973

Vertaling:

Eén boom
Eén boom
zo veel bladeren
één boom.
Eén rivier
zo veel kreken
allemaal gaan ze naar de zee.
Eén hoofd
zo veel gedachten
gedachten om één doel.

Eén God
verschillend te aanbidden
maar één enkele Vader.
Eén Suriname
zoveel soorten haar
zoveel huidskleuren
zoveel talen
één volk

Slavernij monument Middelburg

Gebeiteld recht
geschiedenis haar rug
en legt een vinger
bij de wonden.
Littekens
trekken diepe groeven
en scheiden
wat voor eeuwig is verbonden.

Wat krom geslagen was,
worstelt met eerherstel
en zoekt naar taal
die dieper zelf verstaat.
De winst van het verleden
en de schuld;
wat is het nu nog
dat de heerser baat?

Scheepsladingen verhalen,
de verstomde stemmen
van slaaf gemaakt
en van slavenhalers,
aangespoeld met het getij.
Vervreemd van eigen land,
van voorouders voor kinderen,
hun eigen tolkvertalers!

De koude steen
niet langer wit of zwart
maar rood dooraderd
met de hete band van bloed.
Wanneer zal het tij zich keren?
Spoelt voor eeuwig
elke vorm van slavernij
weg met de vloed?

Toekomst in wit en zwart
is hier gebeiteld
en voor eeuwig
in balans gebracht
maar slavernij
verdrijven kan alleen
op eigen kracht!

Anneloes Steglich, 1 juli 2010

Nacht

Weemoed raakt mijn zinnen
zoals de kolibrie een bloem laat trillen:
ik krimp ineen, verschrompel, verdwijn
in de oude holtes van mijn Land.

De nacht trok de poort op slot
toen een kajak de borst
van mijn Land
kuste. In een kroon van toortsen
bereidt een stam de ceremoniële maaltijd
voor een heersende geest verscholen
in de armen van de watapana.
Het stampen van duizenden voeten
verkrampde de ingewanden
van mijn Land.
Aanhoudende bongoslagen
verbrijzelen keien en verjagen de krekels
uit de indjubomen naar de sterren.
Het beuken op de tambú bombardeert
de vlamme wildernis waar schaduwen
van vogelverschrikkers als vliegend
oorlogstuig doorheen scheren.
In de vurige bek van nachtelijk terreur
schreeuwt de wildernis om verlossing.

Ver weg
in de hangmat van mijn verleden
barstte een kind in huilen uit
en brak de keten,
het ademen
van mijn Land.

Henry Habibe (Aruba, 1940)
'Nokturno', uit: Henry Habibe, Yiu di tera.
Willemstad, Curaçao: z.n., 1985. p. 28;
vertaling: Aart G. Broek en Lucille Berry-Haseth.

Voor de kinderen

Twee korte verhalen en kleurplaten.

Mensen te koop

“Nu moet het lukken.. “ Joyce klikt op start.. Ze speelt een smurfenspelletje op de Iphone van haar moeder. Tring..” “Mam een APje,” ze geeft het mobieltje terug. “Tante Mildred wil een paar dagen komen logeren!” “Hoi,” roept Joyce, haar lievelingstante, de zus van papa uit Amsterdam komt! Mama vertelt dat tante Mildred komt om bij de herdenking te zingen op de Balans in Middelburg en als ze hier dan toch is wil ze het feest op 1 juli ook meemaken! “1 juli, wat is dat voor feest?” vraagt Joyce. Op 1 juli vieren we de afschaffing van de slavernij!”

Joyce weet niet precies wat dat is.. slavernij.. ze heeft wel eens gehoord over Mozes. In de kerk is het verhaal pas nog verteld. De Israëlieten moesten slavenwerk doen in Egypte en toen zijn ze met Mozes 's nachts stilletjes weggelopen. Maar ze kwamen bij de zee. Ze dachten: nu gaat het fout, nu zullen de soldaten komen, maar Mozes moest van God met zijn stok op het water slaan en toen kwam er een droge weg dwars door de zee en zo konden de Israëlieten ontsnappen aan de Farao en zijn leger. Een spannend verhaal; maar dat was toch niet hier?

“Nee in Nederland was geen slavernij, maar vroeger wel in Suriname en op Curaçao en de andere Nederlandse Antillen. Vanuit Middelburg gingen er schepen naar Afrika om daar mensen te kopen.” “Wat raar, je kunt toch geen mensen kopen?” “In Afrika werden mensen gevangen genomen en verkocht in ruil voor kralen, spiegels en wapens.”

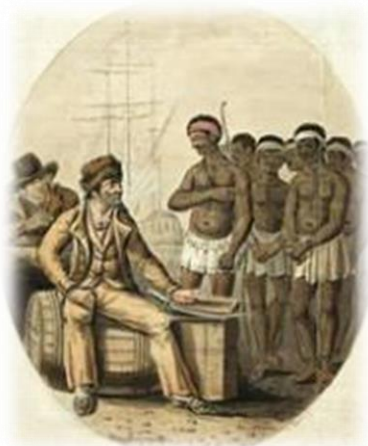
Papa komt thuis en als hij hoort waar ze het over hebben vertelt hij aan Joyce dat zijn over, over, over oma en opa uit Afrika naar Suriname gebracht zijn.. “Daarom ben jij zwart he papa en daarom ben ik een beetje bruin.. “ zegt Joyce. Ze weet heel goed dat haar vader uit Suriname komt.

“De mensen die uit Afrika kwamen werden op de slavenmarkt verkocht aan rijke meesters of mevrouwen.

Ze moesten heel hard werken, maar verdienden daarmee geen geld.”

“Maar hoe konden ze dan eten Papa als ze geen geld kregen?”

“Ze kregen een klein stukje grond om groente op te verbouwen en soms kregen ze ook wel wat eten of drinken, want hun baas wilde wel dat ze gezond en sterk waren. Ze moesten alles doen wat de meester of de mevrouw van hen vroeg en als ze probeerden weg te lopen dan werden ze geslagen. Het was een hele moeilijke tijd Joyce,” zegt papa.” Er werden kinderen geboren, maar die mochten vaak niet bij hun papa en mama blijven en papa's en mama's mochten ook niet bij elkaar blijven. De bazen dachten alleen maar aan geld verdienen en rijk worden. Hoe denk je dat die grote oude huizen in Middelburg betaald zijn? Met geld uit de handel van toen..”

“Doen kinderen daarom soms zo raar papa? Laatst zei Henk uit mijn klas dat hij niet met mij wou spelen omdat ik naar poep ruik omdat ik bruin ben.. Henk is stom hij ruikt zelf naar zure melk..!”

“Mensen zijn verschillend, de een is bruin, de ander roze en zo heb je een heleboel verschillende kleuren haar en kleuren huid. Maar we hebben allemaal hetzelfde rode bloed! Sommigen mensen die slaaf waren konden weglopen. Die hebben geprobeerd anderen ook vrij te maken. Gelukkig waren er in Nederland ook mensen die vonden dat slavernij niet goed was. In andere landen was de slavernij al afgeschaft en op 1 jul 1863, 150 jaar geleden, heeft Nederland ook een einde gemaakt aan de slavernij. De tot slaaf gemaakte

mensen moesten nog 10 jaar voor hun oude eigenaar blijven werken, maar ze kregen nu wel geld. En na tien jaar waren ze vrij. Maar geld om terug naar Afrika te gaan hadden ze niet.. Trouwens de meesten waren in Suriname geboren en die kenden Afrika helemaal niet meer. Ze voelden zich Surinamers. Maar dat is lang geleden Joyce! Nu woon ik hier in Nederland en voel ik mij Surinamer en Nederlander tegelijk!”

“Ben je nog boos papa dat Nederlanders jouw overgrootouders als slaven gebruikt hebben?

””Ach Joyce “zegt papa, “het is verdrietig als je denkt aan de mensen die pijn geleden hebben en aan wat er gebeurt is, maar het is veel belangrijker dat we nu in vrede met elkaar kunnen leven. Maar we moeten niet vergeten wat er gebeurd is. In sommige landen moeten ook vandaag nog kinderen en vrouwen als slaven werken. Meisjes van jouw leeftijd worden soms verkocht om in de huishouding in een ander land bij vreemde mensen te werken, omdat hun ouders geen geld hebben om eten te kopen! We moeten er met zijn allen voor zorgen dat dat stopt, dat er nergens op de wereld meer mensen als slaven moeten leven!”

Pinda's met suiker

Op de Balans in Middelburg staat het slavernij monument. Er zijn stoelen neergezet en er is een microfoon. Tante Mildred is gekomen. Ze heeft haar Surinaamse jurk aan en haar grote hoofddoek op. Ze ziet er prachtig uit, helemaal in het wit. Joyce heeft ook een witte jurk aan en alle mensen die er zijn hebben witte en donkerblauwe kleren aan. Als bijna alle stoelen bezet zijn neemt een meneer de microfoon.. “Welkom allemaal. We zijn hier bij elkaar om te gedenken hoe onze voorouders tot slaaf gemaakt zijn. Met respect denken we er vanavond aan hoe zij hebben moeten overleven in onmenselijke omstandigheden. We denken aan al die duizenden mensen die onderweg op zee, of later op de plantages gestorven zijn. We zijn trots op onze voorouders die zo sterk waren dat zij zich wisten te bevrijden van het juk van de slavernij.. Dankzij hen kunnen wij nu in vrijheid leven. We vragen moeder aarde om ons te dragen en we vragen God om ons te helpen. Voor God zijn alle mensen gelijk, niemand kan een ander mens bezitten..”

Tante Mildred pakt een grote schaal, een kalebas, en doet er water in. Ze vraagt iemand om de kaarsen aan te steken in de lantaarns die op de vier ronde stenen bij het monument staan. Dan begint Tante Mildred te zingen.. “wanaaisa.. moeder aarde luister naar ons verhaal.. luister naar de stem van de mensen die tot slaaf gemaakt zijn en bevrijd ons van elke vorm van slavernij..” Tante Mildred sprenkelt water op de grond rond het monument en prevelt daarbij een gebed.. laten wij nooit vergeten wat er gebeurd is.. Dan zet ze een lied in en alle mensen zingen mee. Lieder in het Nederlands en in het Surinaams en in het Papiamentu, de taal van de Antillen. Christelijke liederen over Jezus die hoort als mensen verdriet hebben en die altijd helpt. Joyce luistert, en klapt mee met de muziek, ze kent de liederen niet.

Dan stapt de meneer weer naar voren die ook begon met het welkom. Zien jullie dit monument.. Wat zie je,?” vraagt hij aan Joyce.. kom maar eens dichterbij.!” Joyce ziet witte steen met zwarte stippeltjes en witte steen met zwarte stippeltjes. Hoeveel van die zuilen zijn er? Twee witte, twee zwarte . En daar tussen is een streep rood steen..

“Die zuilen dat zijn witte mensen en zwarte mensen.Wat voor kleur heeft jouw bloed?” vraagt de meneer aan Joyce. “Rood natuurlijk”. “En Als je vader zich snijdt bij het scheren wat voor kleur bloed zit er dan op zijn bruine wang? “Rood!” Alle mensen hebben rood bloed, of ze nou bruin zijn of blank of geel..Het rode bloed maakt dat we allemaal gelijk zijn. Maar wat

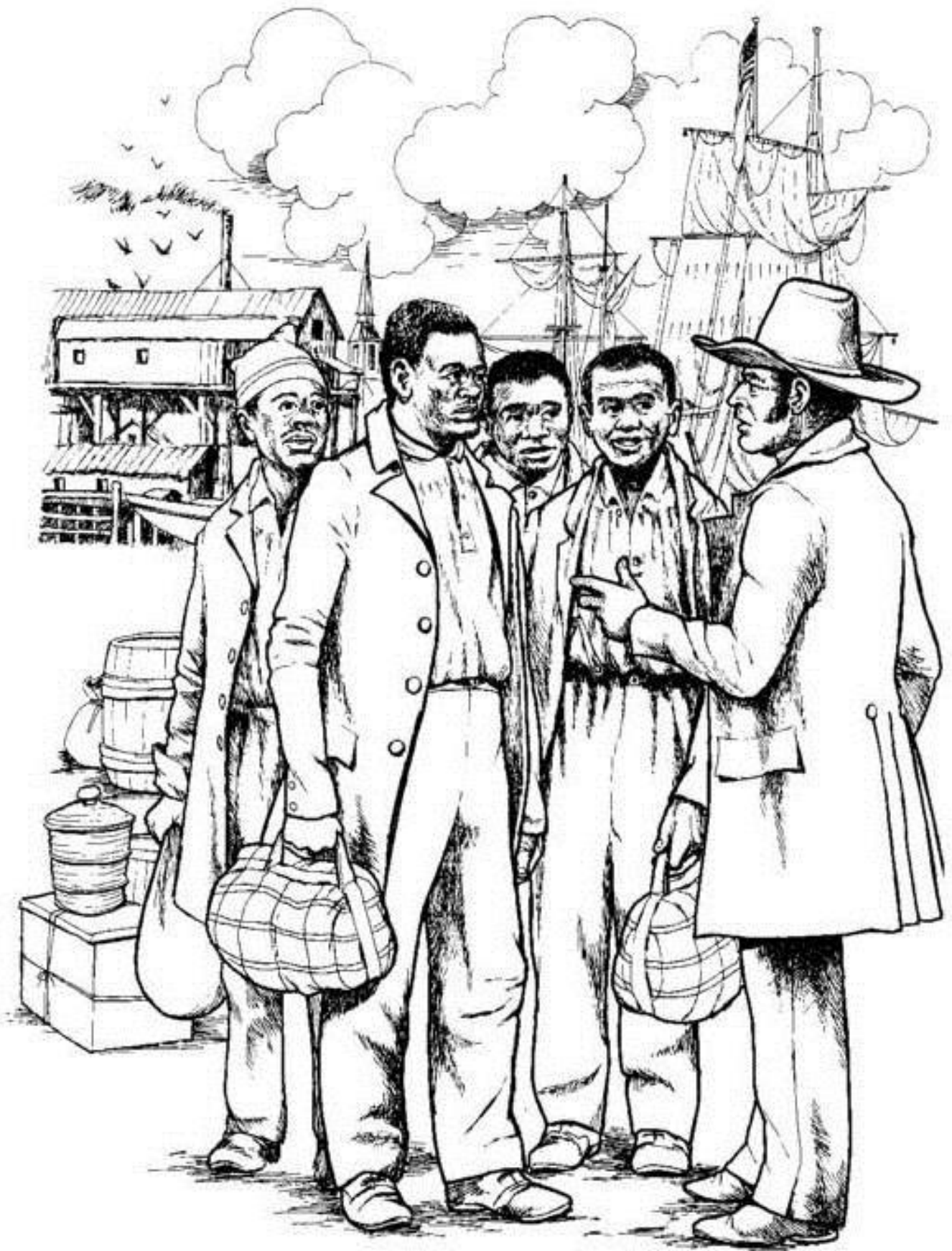
is er nog meer bij dit monument?” Joyce kijkt om zich heen. De kaarsen branden op vier halve ronde stenen cirkels. “Dat zijn de wachters die uit kijken naar oost, naar west naar noord en naar zuid. Het zijn de oppassers, die opletten dat het nooit meer zal gebeuren dat er slavernij komt” Op de voet van het monument zijn woorden geschreven..Van de voorouders Aan de kinderen De gemeenschap De toekomst. Dan vraagt tante Mildred aan de mensen om in een grote kring rond het monument te gaan staan. Iedereen krijgt een kaars en de kaarsen worden aan elkaar aangestoken. Ze zingen een Surinaams lied: Vrede zal tan nanga wi .. de vrede zal bij ons blijven, God zal bij ons blijven. Joyce kan het al gauw een beetje mee zingen

En dan begint het feest. Er is koffie, thee, limonade en heel veel cake in het gebouw van het CBK. Als ze er naar toelopen vertelt mama dat dit het pakhuis was van de Middelburgse Commercie Compagnie. Dit gebouw speelde een belangrijke rol bij de slavenhandel. Joyce kijkt naar de zware balken aan het plafond.. terwijl ze knabbelt aan de sukretji..(spreek uit: soekreetjie) gesuikerde pinda's die in kleine zakjes worden uitgedeeld.. Morgen nog een hele dag feest. Dan worden er bloemenkransen bij het monument neergelegd en daarna muziek en dansen op het Abdijplein! Een soort bevrijdingsfestival, maar dan om 1 juli!

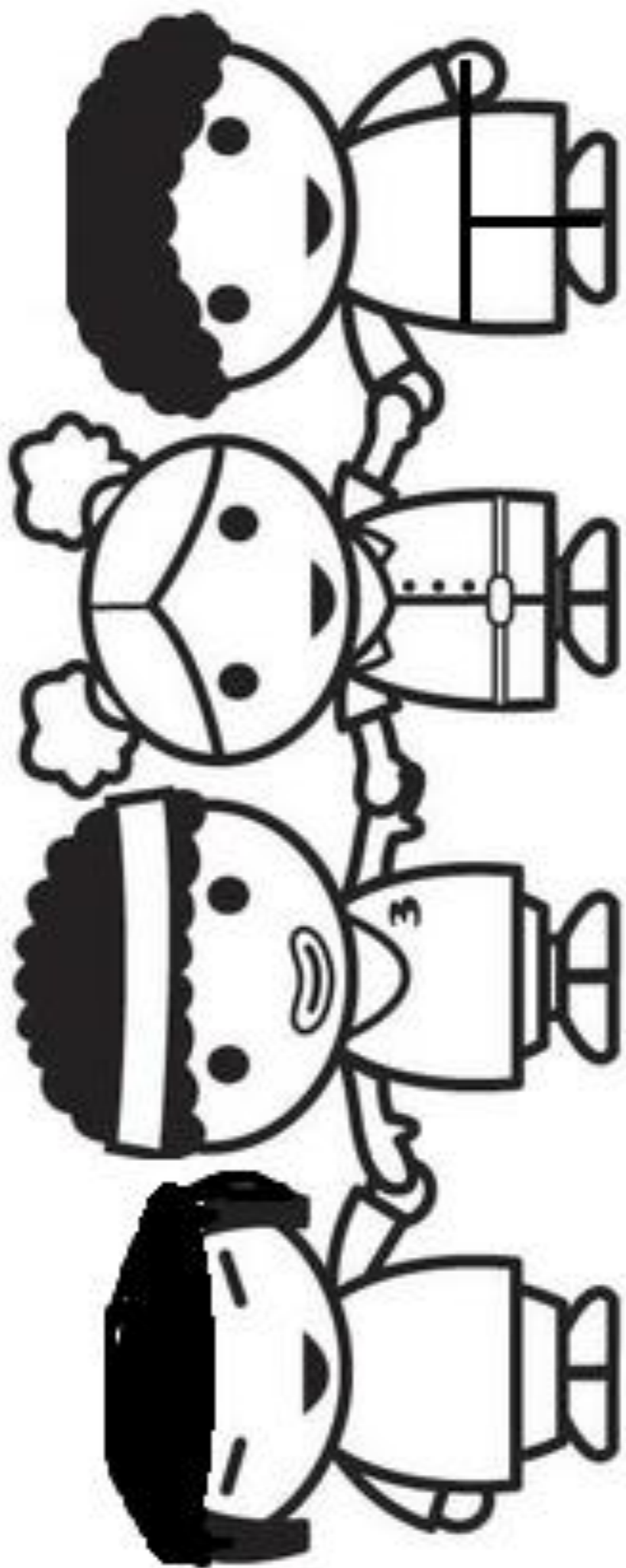
Slavenschip Amistad

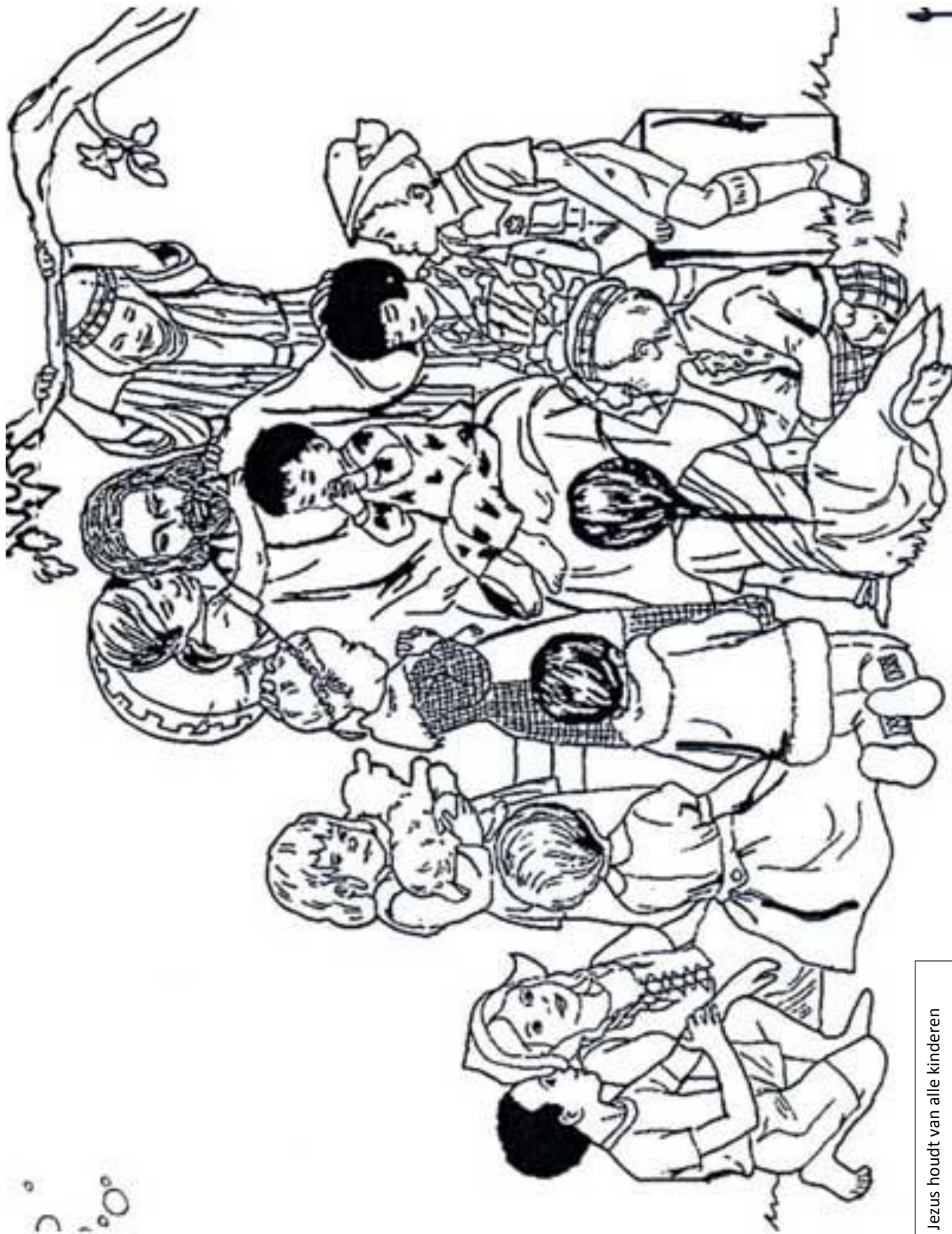

Uit de geschiedenis van de Amistad

De Schaafijs kar, uit: Ons Surinaamse ik, Dolf Verroen en Nannie Kuiper

Jezus houdt van alle kinderen

Jongeren geboeid door het Zeeuwse slavernij verleden

Activiteiten voor jongeren vanaf 10 jaar:

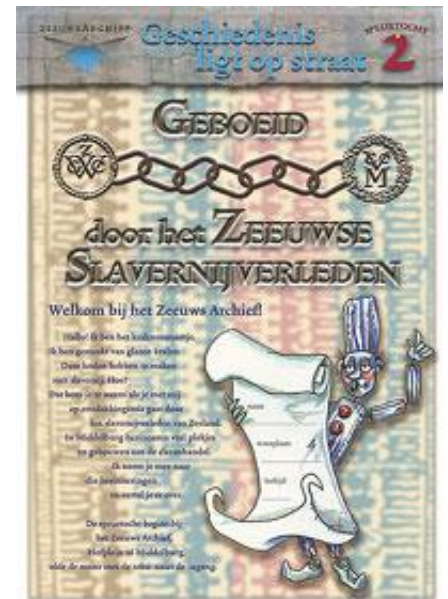
Voor jongeren vanaf groep 7 van de basisschool is er een wandeling bij het Zeeuws Archief verkrijgbaar: **Geboeid door het Zeeuwse slavernijverleden** (2004, herdruk 2010). Een speurtocht door Middelburg die langs allerlei plaatsen leidt waar sporen te vinden zijn van de betrokkenheid van Zeeland bij de slavenhandel.

Zeeuws Archief

Hofplein 16

telefoon (0118) 67 88 00

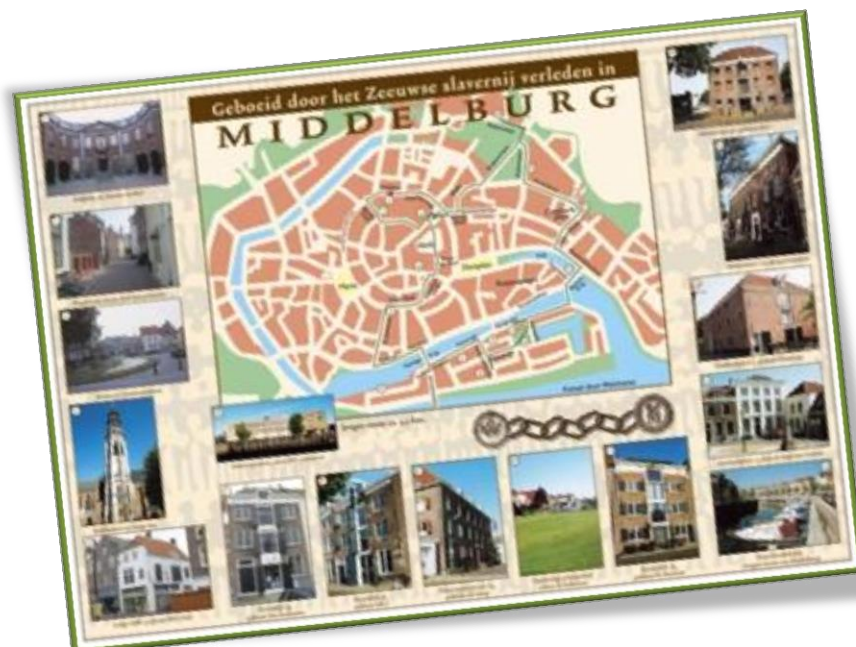
e-mail: info@zeeuwsarchief.nl

Ook kun je samen met een groep jongeren kijken naar een uitzending van het **Programma "Slavernij junior"** (NTR uitzending gemist) en daarover in gesprek gaan of kijk op <http://www.clipsvoorvrijheid.nl>

Breng een bezoek aan het Zeeuws Slavernij Monument aan de Balans en nodig iemand van Stichting Monument Middelburg uit om daar iets bij te vertellen. Inlichtingen: educatie Stichting Monument Middelburg, Siegfried Steglich telefoon 06 449 945 48; e-mail: ansieg@kpnplanet.nl

Een leuke verwerkingsvorm is het maken van **vriendschapsbandjes** in de kleuren van het slavernijmonument. Op de volgende bladzijde is een voorbeeld uitgewerkt.

Vriendschaps-armband maken

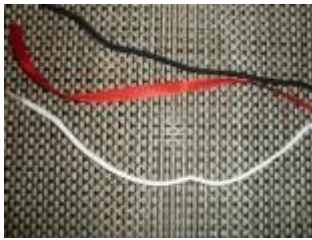
Een speciale 1 juli vriendschaps-armband in de kleuren van het slavernij monument.

Die armband herinnert je er aan dat alle mensen gelijk zijn. Wit en zwart verbonden door het rode lint als het bloed dat door onze aderen stroomt.

Benodigdheden:

50 cm smal rood lint (bijvoorbeeld kerstlint), een witte en een zwarte schoenveter (70 cm).

1. Leg de veters en het lint zo dat de witte en de zwarte veter gelijk liggen, het rode lint mag een paar centimeter boven de veters uit steken.
2. Leg een eenvoudige knoop zodat de veters en het lint aan elkaar vast zitten

3. Leg nu de witte veter in een lus onder het rode lint en steek de zwarte veter en zo doorheen dat deze boven het rode lint blijft.

4. Ga hier mee door tot de veters zo kort zijn dat deze nog net aan de achterkant in het midden weggestoken kunnen worden. (eventueel met een stukje plakband vast zetten).
5. De armband is klaar en kan met de rode linten vastgeknoopt of gestrikt worden om je pols.

Slavernij monument Middelburg

Ontwerp: Hedi Bogaers (juli 2005)

Hedi Bogaers heeft het monument ontworpen vanuit de gedachte: 'Blijf niet achteruit kijken, blijf geen slaaf'. Zelf zei zij daarover: "Ik heb met mijn monument getracht om binnen de gemeenschap een punt te markeren in de geschiedenis. Een punt waar je naar toe wilt. 'Integratie in optima forma.' 'Integratie', dat staat voor: Het maken, groeien of opnemen in een groter geheel, vooral in een geheel dat daarmee sociaal, economisch of politiek krachtiger wordt."

Binnen een cirkel van tien meter is in ruimte gecreëerd voor bezinning rondom slavernij.

De kern van het ontwerp omvat vier opgerichte zuilen.

De zuilen zijn van gelijke grootte. Staan voor opgerichte zwarte en blanke mannen en vrouwen.

Afhankelijk van de plaats waar de toeschouwer staat, veranderen de zuilen van kleur.

Steeds wisselend, links of rechts, een zwarte of blanke zuil.

De vormen worden bijeengehouden door een rode ader die dwars door het

beeld en naar de kern ofwel het hart toe loopt.

De zuilen stralen geen onderdrukking uit. Er is geen afstand tussen de zuilen onderling. Wel een verbindend element. De zuilen zijn van binnenuit aan en met elkaar verbonden over een zo groot mogelijk raakvlak. Door het ontbreken van een omringende band zijn de zuilen in principe vrij om te gaan en te staan waar ze willen.

Bij de bepaling van de afmeting van de zuilen is rekening gehouden met de menselijke maat. De toeschouwer kan zich erin herkennen. Door de aderen iets boven de oppervlakte uit te laten komen en licht afgerond te slijpen is de ader niet alleen visueel maar ook tastbaar waarneembaar. Zoals een ader die vlak onder de huid zit.

De setting

Om het beeld in de juiste setting te plaatsen en hiermee het verleden te erkennen, heeft Hedi Bogaers twee opengebroken cirkels geplaatst. Eén zwarte cirkel en één blanke cirkel.

De cirkel vertelt het verhaal van een beweging die geen einde lijkt te hebben.

Juist wanneer zaken erom vragen opengebroken te worden ligt het voor de hand om voor die vorm te kiezen. In het ontwerp zijn de cirkels opengebroken en vervolgens omgekeerd. Dit resulteerde in een nieuwe vorm. De haaks op elkaar staande en naar buiten gerichte breuklijnen van de vier halve cirkels vormen samen het nieuwe, ongepolijste, kader van een denkbeeldig vierkant.

Het zuivere vierkant staat als vorm voor het hemelse antwoord (het nieuwe Jeruzalem) haaks op de eindeloze cirkelgang van de aardse beslommingen. Het ruwe, onbehouwen en denkbeeldige, vierkant van de opengebroken cirkels binnen het monument vindt zijn weg naar het beeld in het centrum. Daar is het gepolijst en de grondvorm van het beeld. De doorsnede van de cirkels komt overeen met de afmeting van de onderste grondplaat.

T.o.v. het monument in het midden van de cirkel zijn twee assen getrokken. Noord-Zuid en Oost-West. Deze assen zijn subtiel in de bestrating opgenomen om te benadrukken dat vanuit het Noorden richting Zuiden en vervolgens via de Oost-West-as, de slaven van de ene zijde naar de andere zijde van de wereldbol zijn verscheept.

De vier opengebroken en naar buiten toegekeerde halve cirkels begrenzen de assen.

Door hun hoogte en vorm kunnen zij dienen als rustplaats.

Materiaal Slavernijmonument: Gepolijst graniet. (Star Galaxy, Chida White, Imperial Red)

Websites

Stichting Monument Middelburg.

Naast het realiseren van een Zeeuws slavernijmonument richt deze stichting zich op educatie en bewustwording rond het thema slavernij. Jaarlijks organiseert de stichting de herdenking.

<http://www.stichtingmonumentmiddelburg.nl/>

Het Zeeuws Archief

In de bibliotheek van het Zeeuws Archief kun je heel veel boeken vinden over slavernij en slavenhandel. Boeken over West-Indië, West-Afrika, de West-Indische Compagnie, de Middelburgsche Commercie Compagnie, slavenhandel en slavernij. Voor een uitvoerige literatuurlijst:

<http://www.zeeuwsarchief.nl/het-zeeuwse-slavernijverleden>

en <http://www.geschiedeniszeeland.nl/>

NiNsee

Het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis houdt zich bezig met het Nederlandse slavernijverleden en zijn erfenis. Het NiNsee is een kennis- en expertisecentrum.

NiNsee initieert historisch onderzoek, ontwikkelt educatieve programma's en museale presentaties, en faciliteert informatie en documentatie over het Nederlandse slavernijverleden en erfenis.

<http://www.ninsee.nl>

Raad van Kerken in Nederland

De Raad van Kerken werkt samen met de Evangelische Broedergemeente om de afschaffing van de slavernij in 2013 op gepaste wijze te gedenken. Meer informatie:

<http://www.raadvankerken.nl/pagina/1870/slavernij>

Evangelische Broeder Gemeente

Op deze site kunt u alle informatie vinden over de activiteiten die de Evangelische Broedergemeente in Nederland in verband met de viering van 150 jaar afschaffing van de slavernij in Suriname op 1 juli 2013 onderneemt.

<http://ketikoti.ebg.nl/>

Literatuur:

God is niet wit; ons slavernijverleden wat doen we er mee?

door Gea Gort en Eva Mabayoje

uitgeverij Ark media: isbn 9789033800238

Door middel van historische feiten en persoonlijke gesprekken met mensen die op verschillende manieren betrokken zijn bij de nawerkingen van het slavernijverleden, zoals Kathleen Ferrier, Jörgen Raymann, Arjan Plaisier, Kno'Ledge Cesare, Klaas van der Kamp, Rivelino Rigters, e.a., willen Gea Gort en Eva Mabayoje ons aansporen tot bezinning, erkenning en verzoening, zodat we samen op een eerlijke en open manier kunnen bouwen aan de toekomst.

God is niet wit geeft op een aansprekende, persoonlijke en wetenschappelijke manier achtergrondinformatie. Het boek is niet alleen interessant voor historici: het onderwerp gaat ons allemaal aan. Blank én gekleurd.

God is niet wit is uitgegeven i.s.m. [GIDSnetwerk](http://www.gidsnetwerk.nl).